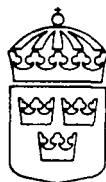

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:15

om Centralamerika

UU
1987/88:15

Motionen

1986/87:U540 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar att USA:s åsidosättande av Internationella domstolen innebär en grov kränkning av folkrätten,

2. att riksdagen uttalar sig för en dialog mellan Västeuropa och Centralamerika – t.ex. i Europarådet – och hemställer till regeringen att ta initiativ för att utveckla denna dialog,

3. att riksdagen hemställer till regeringen om ökat stöd för Nicaragua i dess strävanden att finna nya avsättningsmöjligheter för sin export för att kompensera sig för USA:s blockad,

4. att riksdagen uttalar sig för en förhandlingsfred i El Salvador,

5. att riksdagen hemställer till regeringen om initiativ i FN om att dess kommission för mänskliga rättigheter tillsätter en ny speciell rapportör för att bevaka de mänskliga rättigheterna i Guatemala och rapportera till general-församlingen.

Bakgrund

Stora motsättningar finns alltså i flertalet länder i Centralamerika. I Nicaragua, den största av de centralamerikanska staterna, råder undantagstillstånd som av regeringen motiveras med att landet utsätts för angrepp från kontrarevolutionära styrkor stödda av USA, de s.k. contras. En ny författning har antagits under innevarande år, men den tillämpas inte fullt ut så länge undantagstillstånd gäller. I El Salvador har strider pågått sedan lång tid mellan regeringstrupper och gerillastyrkor, utan att något militärt avgörande kommit inom räckhåll för någontida parten. Läget i Guatemala har präglats av hårda motsättningar mellan den tidigare militärregimen och oppositionen, även om det inte rört sig om något öppet inbördeskrig. En civil regering kom emellertid till stånd år 1986. Därefter har en demokratiseringsprocess inletts i Guatemala och vissa reformer genomförts. Inte heller i Honduras, som sedan år 1981 har en civil president, pågår öppna strider men den opposition som finns vid sidan av de tillåtna och etablerade politiska partierna, kontrolleras hårt.

Costa Rica är det ekonomiskt mest utvecklade landet i regionen. Den politiska oppositionen kan verka fritt. Costa Rica är ett av de få länder i världen som inte nämns i Amnesty Internationals senaste årsbok.

Konflikterna i de mellanamerikanska staterna har bl.a. sin grund i traditionella sociala orättvisor. Fördelningen av inkomster och kapital i Centralamerika är ytterst ojäm. Situationen har ytterligare förvärrats av att en ekonomisk kris i slutet av 1970-talet drabbade Centralamerika mycket hårt efter en lång period av oavbruten ekonomisk tillväxt. Länderna i regionen är numera hårt skuldtyngha.

Konflikterna i Centralamerika har under senare år engagerat världsoptionen och därmed ett stort antal regeringar. Situationen i regionen behandlas sedan några år av FN:s generalförsamling, vilket lett till resolutioner som uppmanar till en fredlig lösning av konflikterna i enlighet med folkrättens principer. Under en särskild dagordningspunkt behandlas USA:s vägran att följa Internationella domstolens dom angående militär verksamhet mot Nicaragua. Vid årets generalförsamling har dessutom en resolution om ekonomiskt bistånd till Centralamerika antagits. Vid sidan härav har FN fram till nu inte kommit att spela någon aktiv roll i konflikten i Centralamerika.

Europeiska gemenskapen har givit stöd åt fredssträvandena och bl.a. hållit gemensamma utrikesministermöten med de centralamerikanska länderna och Contadorastaterna. Europaparlamentet har antagit resolutioner till stöd för fredsanskränkningarna och den nu föreliggande fredsplanen (se nedan).

Även Europarådet har nära följt utvecklingen i Mellanamerika. I en resolution från år 1985 uttrycks stöd för Contadoragruppens arbete. Församlingen har också ägnat särskilt intresse åt regionens flyktingar. I juni 1986 ordnade Europarådets sekretariat ett kollokvium om demokratin i Latinamerika med deltagare från regeringar och politiska partier i Västeuropa och Latinamerika.

Olika försök till en politisk fredslösning har gjorts. År 1983 antog statscheferna i Colombia, Mexiko, Panama och Venezuela en gemensam deklaration, som innehöll en rad principer och konkreta förslag till en fredlig lösning av regionens konflikter. Deklarationen, som fått namnet Contadora-initiativet, har sedermera vidareutvecklats och blivit ett centralt dokument för fredsanskränkningarna. Contadoraplanen har ett allmänt stöd av flertalet av världens länder.

Vid ett möte i Guatemala City den 7 augusti 1987 undertecknade de fem statscheferna i de centralamerikanska staterna en överenskommelse som nu ligger till grund för den fortsatta fredsprocessen i regionen. Överenskommelsen brukar kallas Esquipulas II efter namnet på den stad i Guatemala där de centralamerikanska presidenterna höll ett möte år 1986. Fredsplanen baseras på ett förslag som utarbetades våren 1987 av Costa Ricas president, Oscar Arias, som i år tilldelats Nobels fredspris för sitt arbete. Den innehåller följande huvudpunkter:

1. Nationell försoning

Interna motsättningar i länderna skall överbryggas genom överläggningar mellan regeringarna och oppositionen. Amnesti skall beviljas politiska fångar och fångar som hålls av irreguljära trupper skall frigges. Nationella

försoningskommissioner skall bildas med uppgift att övervaka uppfyllandet av fredsöverenskommelsen. I kommissionerna skall ingå representanter för regering, kyrka och de lagliga oppositionspartierna.

2. Uppmaning till eld upphör

Regeringarna åtar sig att verka för eld upphör.

3. Demokratisering

Regeringarna åtar sig att inleda en demokratiseringsprocess och att främja respekten för mänskliga rättigheter, social rättvisa och nationellt självbestämmande. Organisering av politiska partier, folkligt deltagande i beslutsprocessen och val skall garanteras. Undantagstillstånd skall avskaffas där sådant råder.

4. Fria val

Fria och pluralistiska val skall hållas under internationell övervakning. Ett centralamerikanskt parlament skall väljas.

5. Förbud mot stöd till irreguljära styrkor eller upprorsgrupper

Alla typer av stöd till sådana grupper skall upphöra. Irreguljära styrkor uppmanas att inte ta emot stöd utifrån.

6. Förbud mot upplåtelse av territorium för aggression mot andra stater

7. Förhandlingar om säkerhet, nedrustning och verifikation skall inledas

8. Flyktingar skall tillåtas återvända och ges bistånd härför

9. Staterna skall verka för att mer rättvisa samhällen skapas

10. En internationell verifikationskommission skall inrättas

I en sådan kommission skall FN:s och OAS:s generalsekreterare samt bl.a. utrikesministrarna i Contadorgruppen och de centralamerikanska länderna ingå.

En *tidtabell* för det fortsatta fredsarbetet antogs i överenskommelsen. I denna anges bl.a. att åtagandena om eld upphör, amnesti, demokratisering, slut på hjälp till rebeller och förbud mot användande av territorium för aggression, skall träda i kraft samtidigt och inom 90 dagar. Inom 150 dagar skall de fem presidenterna åter mötas för att bl.a. behandla en rapport från den internationella kommissionen.

Sedan nu den första 90-dagarsperioden förflutit kan konstateras att vissa steg tagits i fredsprocessen. De fem centralamerikanska utrikesministrarna har haft ett antal uppföljningsmöten och också sammanträtt med Contadorgruppen. Den i fredsplanen förutsedda internationella kommissionen har bildats. På det nationella planet har ett flertal åtgärder vidtagits. Försoningskommissioner har bildats i Nicaragua, El Salvador, Guatemala och Honduras. De båda sistnämnda ländernas regeringar har i enlighet med planen haft överläggningar med oppositionen. Några betydande resultat har dessa möten

emellertid knappast givit hittills. Regeringen i El Salvador har ensidigt proklamerat eld upphör och erbjudit amnesti. Proklamationen om eld upphör synes sedermera ha återtagits, eftersom motståndsrörelsen inte gjort motsvarande åtagande. Motståndsrörelsens krav – som bl.a. innebär en viss territoriell uppdelning och deltagande i en samlingsregering – har emellertid inte kunnat antas av regeringen. Kontakterna mellan Guatemalas regering och gerillan – som ägde rum i Madrid – gav inga konkreta resultat.

Costa Rica kan sägas redan uppfylla åtagandena i planen.

I Nicaragua har inletts en nationell politisk dialog mellan regeringen och oppositionspartierna. Vidare tillåts åter oppositionstidningen La Prensa att utkomma, förhandscensuren har upphävts, vissa kyrkoledare i exil givits tillstånd att återvända och den katolska kyrkans radiostation har åter fått sändningstillstånd.

En huvudfråga i den fortsatta fredsprocessen är möjligheten till förhandlingar mellan regeringen i Nicaragua (sandinisterna) och contras. Sandinisterna anser att förhandlingar bör föras med administrationen i USA som ju stöder contras militärt och ekonomiskt. USA:s regering anser, liksom även presidenterna i Costa Rica, El Salvador, Guatemala och Honduras, att sandinisterna bör förhandla direkt med contras ledare. Nicaragua har nyligen föreslagit att förhandlingar om eld upphör skall föras indirekt med contras. Kardinal Obando y Bravo har accepterat att fungera som mellanhand.

Flera åtaganden som enligt planen skulle ha fullgjorts av de berörda parterna inom 90 dagar, dvs. den 7 november, har emellertid ännu inte blivit fullgjorda. Detta hindrar inte att fredsprocessen fortsätter.

FN har tilldelats en viss roll i fredsplanen. Som nämnts skall FN:s generalsekreterare vara representerad i den internationella övervakningsskommissionen. FN skall också delta i övervakningen av valen till det centralamerikanska parlamentet. Generalsekreteraren har föreslagit att civila FN-observatörer skall kunna medverka i planens genomförande.

Esquipulas II har fått ett positivt mottagande av flertalet regeringar. Den svenska regeringen har i flera uttalanden givit den ett förbehållslöst stöd.

Inställningen i USA är mindre entydig. President Reagans administration har uttalat sig positivt om planen men samtidigt påtalat att den har brister när det gäller att garantera demokrati och säkerhet i området. Administrationen anser vidare att sandinisterna bör förhandla med contras, på samma sätt som regeringarna i Guatemala och El Salvador haft överläggningar med sina resp. oppositionsgrupper. Den står fast vid sin föresats att fortsätta stödet till contras, eftersom contras utövar det tryck på sandinisterna som anses nödvändigt för att Nicaragua skall uppfylla fredsplanen.

I den amerikanska kongressen finns emellertid en betydande opposition mot fortsatt militär hjälp till contras, vilket bl.a. medfört att eventuellt fortsatt stöd till contras för den kommande 18-månadersperioden inte kommer att behandlas av kongressen innan en ytterligare bedömning av fredsprocessens resultat kan göras.

Esquipulas-överenskommelsen är både långtgående och konkret. Den är i första hand inriktad på att få ett slut på våldet i regionen, bl.a. underhållet av utländsk inblandning i interna väpnade konflikter. Samtidigt sysselsätter sig planen med de mer djupgående skälen till motsättningarna; bristen på demokrati, hotet mot de mänskliga rättigheterna, de sociala orättvisorna.

Det är enligt utskottets mening av största betydelse att de centralamerikanska länderna kunnat enas om vad de olika parterna i konflikterna måste göra för att en varaktig fred skall kunna uppnås. Det är också av största betydelse att fredsprocessen får stöd från andra länder och att det internationella samfundet därigenom utövar ett tryck såväl på de centralamerikanska regeringarna, oppositionspartier och motståndsrörelser som på andra i konflikten inblandade stater, att uppfylla vad som enligt planen förväntas av dem.

Esquipulas-överenskommelsen skiljer sig från Contadorinitiativet bl.a. därigenom att en tidtabell för fredsprocessens första etapper uppställs. Detta gör det möjligt att bedöma takten i fredsanssträngningarna. Samtidigt är det enligt utskottets mening angeläget att betrakta planen som en process. Det förhållandet att den första 90-dagarsfristen förflutit utan att de för den perioden uppställda målen nåtts, bör inte tolkas som ett misslyckande för planen.

Den svenska regeringen och de svenska politiska partierna har under lång tid och med stor uppmärksamhet följt utvecklingen i Centralamerika. Ett uttryckligt svenskt stöd har funnits för Contadorgruppens arbete och finns nu på samma sätt för Esquipulas-planen.

Enligt utskottets mening bör regeringen på allt sätt fortsätta att verka för att fredsprocessen i Centralamerika fullföljs.

Fredsöverenskommelsen av den 7 augusti är, som utskottet ser den, ett uttryck för folkrättsliga principer som Sverige betraktar som viktiga. Överenskommelsen omfattar bl.a. förbud mot stöd till irreguljära trupper eller upprorsgrupper liksom förbud mot upplåtelse av territorium för aktioner mot andra stater. Enligt svensk uppfattning är USA:s direkta militära och ekonomiska stöd till contras en folkrättsstridig inblandning i Nicaraguas angelägenheter.

Överenskommelsen är också ett uttryck för att demokrati, social rättvisa och respekt för medborgerliga fri- och rättigheter är förutsättningar för varaktig fred i regionen. Även i detta avseende ligger planen i linje med grundläggande svenska värderingar. Det finns därför anledning för den svenska regeringen att slå fast att en demokratisk utveckling är ett nödvändigt inslag i fredsprocessen. Undantagstillståndet i Nicaragua är uppenbarligen ett av hindren för en sådan utveckling och bör hävas.

Allvarliga brott mot mänskliga rättigheter begås i flera av de centralamerikanska länderna, vilket utförligt beskrivs bl.a. i Amnesty Internationals årsrapporter och särskilda länderrapporter. Det är angeläget att för de berörda regeringarna påtala varje brott mot de mänskliga rättigheterna och understryka att regeringarna har ett yttersta ansvar för medborgarnas rättigheter även i en situation då djupa politiska motsättningar råder. Det

humanitära bistånd som svenska staten, svenska folkrörelser och andra länder ger till länderna i Centralamerika spelar en viktig roll när det gäller att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna.

I motion U540 (vpk) beskrivs situationen i de centralamerikanska länderna. Motionärerna gör en kritisk granskning av USA:s roll och föreslår ett antal åtgärder som skulle kunna främja fredsanssträngningarna och stärka de enskilda ländernas självständighet.

Utskottet vill med anledning av motionens yrkanden anföra följande. Frågan om USA:s åsidosättande av Internationella domstolens dom av den 27 juni 1986 (yrkande 1) har, som framgår av det föregående, bl.a. behandlats under FN:s generalförsamlings årliga möten. Den svenska regeringen har i anföranden i generalförsamlingen och även i andra sammanhang klart redovisat sin ståndpunkt, nämligen att USA bl.a. genom sitt stöd till contras bryter mot grundläggande folkrättsliga principer. Detta är en uppfattning som delas av en majoritet av FN:s medlemsländer, inbegripet flera västländer.

Utskottet delar regeringens bedömning i denna fråga. USA har genom olika aktioner riktade mot Nicaragua begått kränkningar av vissa regler inom folkrätten. Något uttalande av riksdagen därutöver anser utskottet inte vara påkallat. Yrkande 1 i motionen får därmed anses besvarat.

I yrkande 2 föreslås att riksdagens skall uttala sig till förmån för en dialog mellan Västeuropa och Centralamerika inom exempelvis Europarådet. Som framgår av det föregående är detta någonting som ligger i linje med vad Sverige och andra europeiska stater anser. Både EG-länderna och Europarådets medlemmar har försökt främja fredsprocessen i Centralamerika och på olika sätt medverkat i en dialog med dessa länder. Utskottet är av uppfattningen att Sverige tillsammans med övriga nordiska länder och inom ramen för Europarådet när så är möjligt, bör medverka i och även uppmuntra en fortgående dialog mellan Västeuropa och Centralamerika. Därmed får yrkande 2 i motionen anses besvarat.

I motionens tredje yrkande föreslås att Sverige skall ge ökat stöd till Nicaraguas strävanden att finna nya avsättningsmöjligheter för sin export i syfte att lindra verkningarna av USA:s blockad. Nicaragua är redan ett av Sveriges biståndsmottagarländer. Ett syfte med biståndet är självfallet att stärka landets egen produktionskapacitet. Biståndets omfattning har ökat relativt kraftigt under senare år. För närvarande har Nicaragua en begränsad produktionsförmåga, huvudsakligen till följd av den mycket besvärliga ekonomiska situationen i landet men också till följd av kriget. Huvudproblemet synes just nu inte vara att finna avsättningsmöjligheter för det som tillverkas utan att tillverka mer. Utskottet finner inte att yrkandet motiverar någon särskild åtgärd av riksdagen. Det avstyrks följaktligen.

I fråga om yrkande 4 vill utskottet endast anföra att Esquipulas-överenskommelsen, vilken ingicks efter det att motionen väcktes, tar sikte på en förhandlingslösning av konflikten i El Salvador och de övriga centralamerikanska länderna. Syftet med yrkandet torde vara uppfyllt med det stöd som Sverige uttalat för överenskommelsen. Yrkandet får därför anses besvarat.

Yrkande 5 föreslår att regeringen skall ta initiativ till att FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna tillsätter en ny rapportör för Guatemala.

Enligt vad utskottet inhämtat har FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna beslutat ersätta rapportörskapet med en expert, som skall bistå Guatemalas regering i dess arbete på att förbättra respekten för de mänskliga rättigheterna i landet. Experten skall avge en rapport till kommissionen. Därmed är Guatemala även fortsättningsvis ett av de få länder som MR-kommissionen särskilt observerar. Yrkande 5 behöver därför enligt utskottets mening inte föranleda någon särskild riksdagens åtgärd, varför det avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *Internationella domstolen*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U540 besvarat med vad utskottet anför,
2. beträffande *dialog mellan Västeuropa och Centralamerika*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1986/87:U540 besvarat med vad utskottet anför,
3. beträffande *avsättningsmöjligheter för Nicaraguas export*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1986/87:U540,
4. beträffande *en förhandlingsfred i El Salvador*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U540 besvarat med vad utskottet anför,
5. beträffande *rapportör för mänskliga rättigheter i Guatemala*
att riksdagen avslår yrkande 5 i motion 1986/87:U540.

Stockholm den 3 december 1987

På utrikesutskottets vägnar

Gunnel Jonäng

Närvarande: Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Axel Andersson (s), Maj-Lis Lööv (s), Anita Bråkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Rune Ångström (fp), Gunnar Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Maria Leissner (fp), Karin Söder (c), Oswald Söderqvist (vpk) och Anneli Hulthén (s).

Margaretha af Ugglas, Anita Bråkenhielm och Gunnar Hökmark (alla m)
anser

att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Enligt svensk" och slutar med "i regionen." bort ha följande lydelse:

USA lämnar i dag militärt och ekonomiskt stöd till contras. Även Nicaragua har, bl.a. enligt Internationella domstolen i Haag, lämnat stöd till motståndsgupper i El Salvador. Överenskommelsen, som är ett uttryck för att demokrati, social rättvisa och respekt för medborgerliga fri- och rättigheter är förutsättningar för en varaktig fred i regionen, förutsätter att sådant stöd upphör.